

บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม

สินค้าคงคลัง (Inventory) หมายถึงสินค้าหรือวัตถุดิบที่ถูกเก็บไว้เพื่อรอจำหน่าย หรือการใช้ในอนาคต หรือเป็นทรัพยากรที่รอการเปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปเป็นอีกสภาพหนึ่ง มักจะเป็นทรัพย์สินที่มีมูลค่าสูงในกลุ่มของสินทรัพย์หมุนเวียนของการผลิต ถ้าความต้องการใช้สินค้าคงคลังมีมากกว่าจำนวนที่เก็บรักษาไว้ย่อมเกิดปัญหาขึ้น หากเป็นวัตถุดิบก็อาจทำให้การผลิตหยุดชะงักลง หากเป็นผลิตภัณฑ์ถ้ามีไม่พอจำหน่ายก็อาจต้องสูญเสียลูกค้าไป สิ่งเหล่านี้ล้วนทำความเสียหายทั้งระยะสั้นและระยะยาว ในทางตรงข้ามหากมีการเก็บรักษาสินค้าคงคลังไว้เป็นจำนวนมากเกิน ก็ย่อมก่อให้เกิดความสิ้นเปลืองได้เช่นเดียวกัน เพราะต้องสูญเสียค่าใช้จ่ายสูงขึ้น ตั้งแต่ต้นทุนของสินค้าคงคลังที่ซื้อมา ต้นทุนในการเก็บรักษา ค่าประกันภัย ค่าก่อสร้างโกดัง ตลอดจนความล้าสมัยของสินค้าคงคลังที่อาจเกิดขึ้น การควบคุมสินค้าคงคลังจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้บริหารต้องให้ความสนใจ เพื่อจัดการให้มีสินค้าคงคลังในระดับที่เหมาะสมที่สุด กล่าวคือ ควรสั่งซื้อเป็นปริมาณหรือมูลค่าครั้งละเท่าไร และควรสั่งซื้อในเวลาใดบ้าง

ในบทนี้จะกล่าวถึงการนำทฤษฎีที่เหมาะสมเข้ามาใช้ในการบริหารจัดการวัสดุคงคลังประเภทเชื้อเพลิงแข็ง ซึ่งมีลักษณะการใช้งานแบบสม่ำเสมอและมีการสั่งซื้ออยู่เป็นประจำ เพื่อวิเคราะห์หาต้นทุนสินค้าคงคลังที่เกิดขึ้นจริงในอดีตที่ผ่านมา และหากมีการนำทฤษฎีเข้ามาใช้บริหารจัดการสินค้าคงคลังที่มีอยู่จะเกิดผลดีหรือเสียอย่างไร โดยวิเคราะห์จากส่วนเพิ่มของกำไร ในต้นทุนสินค้าคงคลังจากการนำทฤษฎีเข้ามาบริหารจัดการ เพื่อแสดงถึงประสิทธิภาพการบริหารงานที่มีอยู่ในปัจจุบัน

2.1 ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

1) ทฤษฎีสินค้าคงคลัง

การจัดการสินค้าหรือวัตถุดิบมาเข้ากระบวนการผลิต สินค้าที่เก็บไว้รอเข้ากระบวนการผลิตนี้เรียกว่า "สินค้าคงคลัง" (Inventory) และจะต้องมีการจัดการอย่างดีเพื่อให้มีต้นทุนที่ประหยัดหรือต่ำที่สุด ยิ่งต้นทุนต่ำเท่าใด กำไรยิ่งมากเป็นสัดส่วนผกผันกัน ซึ่งทฤษฎีที่เป็นตัวแบบให้ยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติกันอยู่ เรียกกันว่า "ทฤษฎีสินค้าคงคลัง" (วิชิต หล่อจิระชุนห์กุล, 2536) การดำเนินการให้มีสินค้าคงคลังจะต้องมีต้นทุนเกิดขึ้น ต้นทุนเหล่านี้โดยทั่วไป สามารถแยกได้เป็น 4 ชนิด คือ

(1) ต้นทุนการสั่งซื้อ (Ordering Costs) เป็นต้นทุนที่จ่ายไปเพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้าคงคลัง ต้นทุนประเภทนี้จะเกิดขึ้นเมื่อมีการสั่งซื้อในแต่ละครั้ง เช่น ค่าจ้างแรงงานพนักงานที่จัดทำใบสั่งซื้อ ค่าติดต่อสื่อสารและค่าขนส่ง เป็นต้น ต้นทุนการสั่งซื้อจะเพิ่มตามจำนวนครั้งที่สั่งซื้อ ในการคำนวณหาจะต้องทราบต้นทุนการสั่งซื้อต่อครั้ง (บาทต่อครั้ง)

(2) ต้นทุนการเก็บรักษาระหว่างวัตถุดิบยังไม่ถึงเวลานำเข้ากระบวนการผลิต (Holding Costs หรือ Carrying Costs) ซึ่งจะต้องเก็บไว้เป็นสินค้าคงคลัง ประกอบด้วย ค่าเสียโอกาสในการลงทุน ต้นทุนที่ต้องจัดสรรไปรองรับ ค่าสถานที่ในการจัดเก็บ ดอกเบี้ยเงินทุนที่ใช้ไป ค่าเช่าคลังสินค้า ค่าจ้างแรงงาน ค่าเบี้ยประกันภัย ค่าภาษี ค่าเสื่อม และค่าสูญเสียโอกาสของเงินทุนที่จมอยู่กับสินค้าคงคลัง เป็นต้น ต้นทุนเหล่านี้แปรผันตามจำนวนหรือมูลค่าของสินค้าคงคลัง (บาทต่อหน่วย)

(3) ต้นทุนสินค้าหรือราคาสินค้าที่ซื้อ มา คือ ต้นทุนของตัวสินค้า หรือมูลค่าที่สั่งซื้อ มา หาได้จากจำนวนของสินค้าคูณกับราคาซื้อ (บาท)

(4) ต้นทุนสินค้าขาดมือ (Shortage Cost หรือ Understock Cost) เป็นต้นทุนที่ประเมินขึ้น เมื่อสินค้าคงคลังไม่พอกับความต้องการตอบสนองให้ลูกค้า ทำให้เกิดความเสียหายว่าจะเกิดค่าใช้จ่ายอะไร และเป็นจำนวนเท่าไรนั้น เป็นการยากที่จะประเมินสำหรับกิจกรรมใหญ่ และซับซ้อน เช่น ค่าเสียโอกาสในการขาย ค่าสูญเสียความนิยม เป็นต้น

ตัวแบบปริมาณสั่งซื้อที่ประหยัด หรือตัวแบบ EOQ (Economic Order Quantity) เป็นตัวแบบที่เรานำมาใช้หาคำตอบเพื่อการควบคุมสินค้าคงคลัง เป็นการหาว่าปริมาณที่สั่งซื้อแต่

ตัวแบบปริมาณสั่งซื้อที่ประหยัด หรือตัวแบบ EOQ (Economic Order Quantity) เป็นตัวแบบที่เรานำมาใช้หาคำตอบเพื่อการควบคุมสินค้าคงคลัง เป็นการหาว่าปริมาณที่สั่งซื้อแต่ละครั้งควรมีค่าเท่าใดจึงจะเสียต้นทุนต่ำสุด เนื่องจากการมีสินค้าคงคลังเป็นจำนวนมาก ก็ทำให้การเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาสูง ส่วนการมีสินค้าคงคลังไว้น้อย ค่าเก็บรักษาก็จะต่ำ แต่ต้องสั่งซื้อเข้ามาบ่อยๆ เพื่อป้องกันการขาดแคลน ซึ่งทำให้ต้นทุนการสั่งซื้อสูงขึ้น เป็นผลให้ไม่ประหยัดได้เช่นเดียวกัน ตัวแบบ EOQ จึงนำเอาต้นทุนทั้งสองด้านมาพิจารณาร่วมกันเพื่อหาปริมาณสั่งซื้อที่ประหยัด (Economic Order Quantity Model :EOQ Model) ของ (Ford W. Harris, 1915)

เทคนิคการวิเคราะห์ขั้นพื้นฐานในการควบคุมสินค้าคงคลัง โดยการหาปริมาณการสั่งซื้อที่ประหยัด (Economic Order Quantity : EOQ) โดยมีแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ในการคำนวณหาขนาดของการสั่งซื้อที่ประหยัดที่สุดที่ทำให้ต้นทุนรวมของสินค้าคงคลังต่ำที่สุด โดยมีข้อสมมติว่า เมื่อเวลาสั่งซื้อของเข้ามาอยู่ในสินค้าคงคลังทันที เมื่อเวลาล่วงเลยไปจำนวนสินค้าคงคลังก็จะลดลงเรื่อยๆ เนื่องจากได้มีการเบิกของออกจากคลังไป สมมติว่าเมื่อเราทราบอัตราการใช้คงที่และสม่ำเสมอตลอดเวลา เมื่อจำนวนของลดลงถึงระดับหนึ่งแล้ว ก็ทำการสั่งซื้อของเข้ามาทันที ได้รับสินค้าตรงตามกำหนดเสมอ ไม่เกิดต้นทุนในการขาดแคลนสินค้า

ตัวแบบการสั่งซื้ออย่างประหยัดมีข้อสมมติฐานเบื้องต้นดังนี้

- อุปสงค์ (Demand) ที่จะซื้อสินค้ามาใช้หรือขายต่อมีความแน่นอนและสม่ำเสมอ
- เวลามา (Lead Time) คงที่ หมายความว่าถึง เวลานั้นนับแต่ออกไปสั่งซื้อจนถึงเวลาที่ผู้ขายนำสินค้ามาส่งมอบคงที่ เคยใช้เวลานานเท่าใดก็เท่านั้นทุกครั้งที่ซื้อ
- จำนวนสินค้าส่งมอบ ให้ถือว่าผู้ขายนำสินค้าส่งมอบให้ครบตามจำนวนที่สั่งซื้อในคราวเดียว ไม่มีการทยอยนำมาส่ง แต่การนำไปใช้จะเป็นการทยอยออกในอัตราที่สม่ำเสมอ
- ราคาสินค้าคงที่ไม่มีส่วนลดจากปริมาณสั่งซื้อ

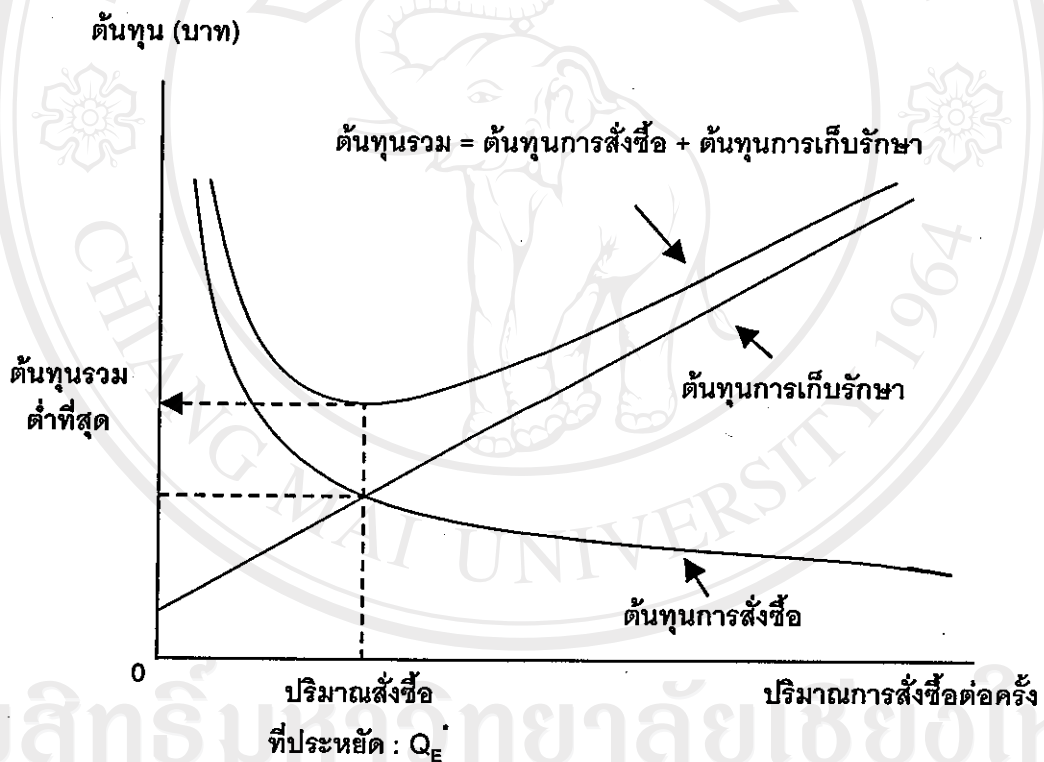
ในกรณีที่ไม่มีขาดแคลนสินค้า ต้นทุนอาจจำแนกออกเป็น 3 ส่วน คือ

- ส่วนที่หนึ่งคือ ต้นทุนสินค้าซึ่งก็คือราคาวัตถุดิบ จะมีค่าคงที่ ไม่ว่าจำนวนสินค้าที่ผลิตหรือจัดหาในแต่ละครั้งจะเพิ่มขึ้นหรือลดลง และไม่มีผลทำให้ต้นทุนสินค้าคงคลังเปลี่ยนแปลง จึงไม่ได้นำมาแสดงในกราฟ

ปริมาณการสั่งซื้อเพิ่มมากขึ้นต้นทุนการสั่งซื้อต่อครั้งจึงลดลง หมายความว่า ถ้าปริมาณการสั่งซื้อแต่ละครั้งมีจำนวนมาก จะทำให้ต้นทุนการสั่งซื้อลดลง

• ส่วนที่สามคือ ต้นทุนการเก็บรักษาทั้งปีจะมากขึ้นตามปริมาณการสั่งซื้อที่เพิ่มขึ้น เพราะยิ่งสั่งซื้อครั้งละมากๆ ยิ่งต้องมีค่าเก็บรักษาครั้งละจำนวนมากด้วย ทำให้ต้นทุนส่วนที่สูงขึ้นตามจำนวนซื้อแต่ละครั้ง จึงมีผลทำให้เส้นกราฟจึงมีลักษณะลาดเอียงสูงขึ้นจากซ้ายไปขวาตามปริมาณการสั่งซื้อที่เพิ่มขึ้น

ดังนั้น แบบจำลองจะคำนวณหาปริมาณการสั่งซื้อที่ประหยัดที่ทำให้ต้นทุนต่ำที่สุด ดังแสดงความสัมพันธ์ ดังแสดงในรูปที่ 2.1

EOQ : Economic Order Quantity

ปริมาณสั่งซื้อที่ประหยัด

รูปที่ 2.1 แสดงต้นทุนในการสั่งซื้อ ต้นทุนการเก็บรักษาวัสดุคงคลัง และต้นทุนรวม

ต้นทุนการสั่งซื้อและต้นทุนการเก็บรักษาทำให้ต้นทุนรวมต่อครั้ง ค่อยๆ ลดลงในตอนแรก เมื่อปริมาณการสั่งซื้อต่อครั้งเพิ่มขึ้นจนถึงจุดหนึ่ง ต้นทุนรวมต่อครั้งจะต่ำที่สุด จากนั้นเมื่อปริมาณการสั่งซื้อต่อครั้งเพิ่มขึ้นอีก จะทำให้ต้นทุนรวมเพิ่มขึ้นอีกเรื่อยๆ ดังนั้นเส้นกราฟจึงเป็นรูป

ต้นทุนการสั่งซื้อและต้นทุนการเก็บรักษาทำให้ต้นทุนรวมต่อครั้ง ค่อยๆ ลดลงในตอนแรก เมื่อปริมาณการสั่งซื้อต่อครั้งเพิ่มขึ้นจนถึงจุดหนึ่ง ต้นทุนรวมต่อครั้งจะต่ำที่สุด จากนั้นเมื่อปริมาณการสั่งซื้อต่อครั้งเพิ่มขึ้นอีก จะทำให้ต้นทุนรวมเพิ่มขึ้นอีกเรื่อยๆ ดังนั้นเส้นกราฟจึงเป็นรูปตัว U โดยจุดวกกลับคือจุดที่ ต้นทุนการสั่งซื้อเท่ากับต้นทุนการเก็บรักษาพอดี คือ จุดที่ต้นทุนรวมต่ำสุด

พิจารณาบริเวณซ้ายขวาของจุดที่ต้นทุนรวม (Total Cost) ต่ำที่สุด จะพบว่ามีลักษณะค่อนข้างแบนราบ ลักษณะอันนี้เองที่สามารถใช้ปรับเปลี่ยนขนาดของการสั่งซื้อที่ได้จากการคำนวณมาให้เป็นเลขกลมลงท้ายด้วยศูนย์ได้

การนำเสนอเทคนิคการลดต้นทุนดังกล่าว จะหยิบยกเฉพาะต้นทุนการสั่งซื้อและการเก็บรักษามาพิจารณาก่อน เพราะเป็นต้นทุนผันแปร สามารถควบคุมได้ ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของฝ่ายผู้ซื้อเอง สำหรับต้นทุนด้านราคาต่อสินค้าหนึ่งหน่วยที่จะซื้อมาจะถือว่าคงที่ไว้ก่อน จึงไม่ส่งผลกระทบต่อต้นทุนโดยรวมที่จะเปลี่ยนไปไม่ว่าจะซื้อคราวละมากหรือน้อย ส่วนต้นทุนสินค้าสินค้าขาดมือในขั้นนี้จะถือว่ายังไม่มี

ความสัมพันธ์ระหว่างต้นทุนการสั่งซื้อและต้นทุนการเก็บรักษามีลักษณะดังกราฟคือ ถ้าสั่งซื้อคราวละมาก ในหนึ่งคาบเวลาก็จะสั่งซื้อเข้ามาน้อยครั้ง เพราะครบตามจำนวนที่ต้องการเร็ว ทำให้ต้นทุนการสั่งซื้อโดยรวมตลอดคาบเวลานั้นจะต่ำ แต่ขณะที่การสั่งซื้อคราวละมากๆ นั้น จำนวนสินค้าคงคลังเฉลี่ยจะสูง ทำให้ต้นทุนการเก็บรักษาสูงไปด้วย แต่ถ้าสั่งซื้อมาคราวละน้อย ในหนึ่งคาบเวลาจะต้องสั่งซื้อหลายครั้งทำให้ต้นทุนการสั่งซื้อตลอดคาบเวลานั้นสูง แต่ขณะที่สั่งซื้อคราวละน้อยๆ นั้น จำนวนสินค้าคงคลังโดยเฉลี่ยจะต่ำ ทำให้ต้นทุนการเก็บรักษาต่ำไปด้วย เมื่อให้ต้นทุนราคาคงที่และให้ต้นทุนสินค้าขาดมือไม่มีเสียแล้ว การสั่งซื้ออย่างประหยัดจึงสามารถทำได้โดยทำให้ต้นทุนการสั่งซื้อกับต้นทุนการเก็บรักษารวมกันแล้วต่ำที่สุด ถ้าดูจากกราฟจะเห็นว่า ยอดรวมของต้นทุนทั้งสองนี้จะต่ำสุดเมื่อ ต้นทุนการสั่งซื้อ = ต้นทุนการเก็บรักษาพอดี

การหาปริมาณการสั่งซื้อที่ประหยัดโดยใช้แบบจำลองทางคณิตศาสตร์ (พิภพ elli ตาภรณ์, 2543)

1) ต้นทุนที่เป็นมูลค่าของสินค้าคงคลังทั้งปี เป็นเงินลงทุนซื้อสินค้าคงคลังซึ่งมีมูลค่าเท่ากับ ปริมาณสินค้าคงคลังทั้งปี (D) คูณด้วยราคาต่อหน่วยของสินค้าคงคลัง (C) ดังสมการ

$$\text{ต้นทุนที่เป็นมูลค่าของสินค้าคงคลังทั้งปี} = DC \quad (2.1)$$

โดยที่

- D ปริมาณสินค้าคงคลังทั้งปี (หน่วย)
C ราคาต่อหน่วยของสินค้าคงคลัง (บาทต่อหน่วย)

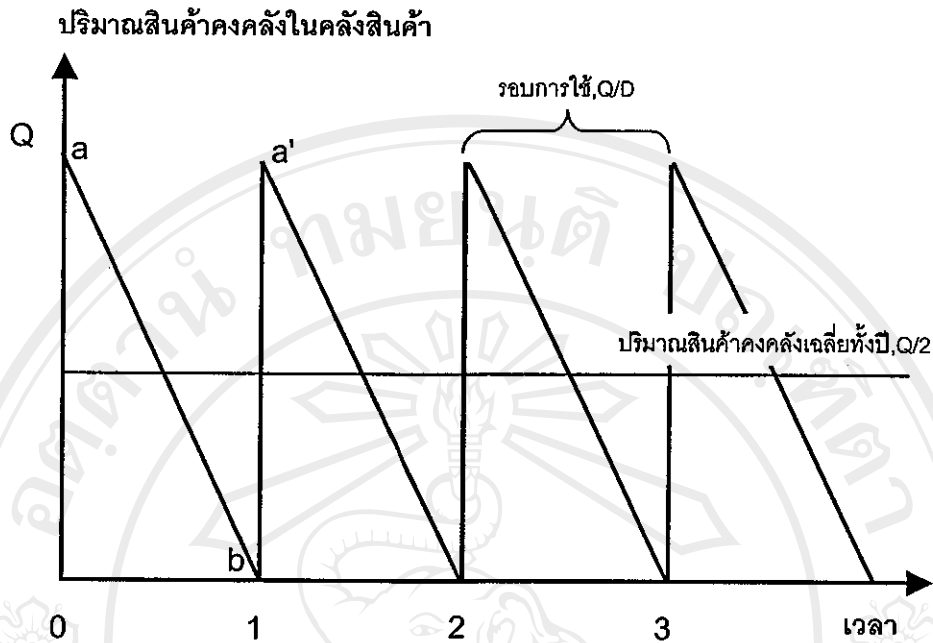
2) ต้นทุนในการดำเนินการสั่งซื้อสินค้าคงคลังของทั้งปี เป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการสั่งซื้อสินค้าคงคลัง ซึ่งมีมูลค่าเท่ากับ ต้นทุนในการสั่งซื้อสินค้าคงคลังแต่ละครั้ง (C_0) คูณด้วยจำนวนครั้งที่ทำการสั่งซื้อสินค้าคงคลัง ซึ่งจำนวนครั้งในการสั่งซื้อเท่ากับ ปริมาณสินค้าคงคลังทั้งปี (D) หารด้วยปริมาณการสั่งซื้อสินค้าคงคลังแต่ละครั้ง (Q) ดังสมการ

$$\text{ต้นทุนในการดำเนินการสั่งซื้อสินค้าคงคลังของทั้งปี} = \frac{D}{Q} C_0 \quad (2.2)$$

โดยที่

- D ปริมาณสินค้าคงคลังทั้งปี (หน่วย)
Q ปริมาณการสั่งซื้อสินค้าคงคลังในแต่ละครั้ง (หน่วยต่อครั้ง)
 C_0 ต้นทุนในการสั่งซื้อสินค้าคงคลังแต่ละครั้ง (บาทต่อครั้ง)
 $\frac{D}{Q}$ จำนวนครั้งที่สั่งซื้อ (ครั้งต่อปี)

3) ต้นทุนในการเก็บรักษาสินค้าคงคลังทั้งปี เป็นค่าใช้จ่ายในการจัดให้มีคลังสินค้าและดูแลรักษาสินค้าคงคลัง ซึ่งต้นทุนในการเก็บรักษาสินค้าคงคลังทั้งปีมีมูลค่าเท่ากับ ต้นทุนในการเก็บรักษาสินค้าคงคลังต่อหน่วย (C_u) คูณด้วยปริมาณสินค้าคงคลังเฉลี่ยทั้งปี $Q/2$ เนื่องจากเมื่อต้นของรอบเวลาการใช้มีปริมาณสินค้าคงคลัง Q หน่วย แล้วปลายรอบเวลาการใช้มีปริมาณ 0 หน่วย เฉลี่ยแล้วในแต่ละงวดจะมีสินค้าคงคลังเท่ากับ $Q/2$ หน่วย ดังแสดงในรูปที่ 2.2 ดังนี้

รูปที่ 2.2 ปริมาณสินค้าคงคลังเฉลี่ยทั้งปีในคลังสินค้า

จากรูปที่ 2.2 ให้ Q เป็นปริมาณการสั่งซื้อสินค้าคงคลังในแต่ละครั้งและมีอัตราการใช้คงที่ ปริมาณสินค้าคงคลังสูงสุดก็คือ Q หน่วย ตอนต้นงวด (ที่จุด a) จากนั้นจะลดลงมาเป็นเส้นตรง เนื่องจากอัตราการใช้คงที่จนเหลือเท่ากับศูนย์ (ที่จุด b) เมื่อสินค้าเก่าหมดจะได้รับสินค้าคงคลังงวดใหม่ทันที จึงมีสินค้าคงคลังสูงขึ้นเท่ากับ Q หน่วยอีกครั้ง (ที่จุด a') ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นงวดใหม่อีก แล้วปริมาณสินค้าคงคลังก็จะลดลงไปเช่นนี้ตลอดทั้งปี

ระดับสินค้าคงคลังตลอดทั้งปีตามลักษณะดังกล่าว สามารถหาค่าเฉลี่ยของปริมาณสูงสุด และต่ำสุดของสินค้าคงคลัง

$$\begin{aligned} \text{ระดับสินค้าคงคลังเฉลี่ย} &= \frac{\text{ปริมาณสูงสุด} + \text{ปริมาณต่ำสุด}}{2} \\ &= \frac{Q + 0}{2} \\ &= \frac{Q}{2} \end{aligned}$$

นั่นคือ หากมีการใช้สินค้าคงคลังหมดปลายงวดพอดี ระดับสินค้าคงคลังเฉลี่ยจะเท่ากับครึ่งหนึ่งของปริมาณสินค้าที่สูงที่สุด

ดังนั้นต้นทุนการเก็บรักษาเขียนเป็นสมการได้ดังนี้

$$\text{ต้นทุนในการเก็บรักษาสินค้าคงคลังทั้งปี} = \frac{Q}{2} C_h \quad (2.3)$$

โดยที่

- Q ปริมาณการสั่งซื้อสินค้าคงคลังในแต่ละครั้ง (หน่วยต่อครั้ง)
 C_h ต้นทุนในการเก็บรักษาสินค้าคงคลังต่อหน่วย (บาทต่อหน่วยต่อปี)

การหาต้นทุนการเก็บรักษาสินค้าคงคลังต่อหน่วย (C_h) ประกอบด้วย ค่าเสียโอกาสจากเงินทุน (iC) ค่าใช้จ่ายในการจัดให้มีคลังสินค้าและค่าใช้จ่ายในการบริหารและดำเนินงานในคลังสินค้า (W) ดังสมการ

$$C_h = iC + W \quad (2.4)$$

โดยที่

- i อัตราดอกเบี้ยจากเงินทุนในสินค้าคงคลัง
 C ราคาต่อหน่วยของสินค้าคงคลัง
 W ค่าใช้จ่ายในการจัดให้มีคลังสินค้าและค่าใช้จ่ายในการบริหารและดำเนินงานในคลังสินค้า

$$\frac{d(TC)}{dQ} = \left(\frac{-C_o}{Q^2} \right) + \frac{C_h}{2D} = 0 \quad (2.7)$$

ดังนั้น ณ จุดปริมาณสั่งซื้อ (Q) ที่ต่ำที่สุด จะได้แบบจำลองสำหรับการหาปริมาณการสั่งซื้อที่ประหยัด (Economic Order Quantity : EOQ หรือ Q_E^*) ดังนี้

$$Q_E^* = \sqrt{\frac{2C_o D}{C_h}} \quad (2.8)$$

โดยที่

- Q_E^* ปริมาณการสั่งซื้อที่ประหยัดต่อครั้ง (หน่วยต่อครั้ง)
- C_o ต้นทุนในการสั่งซื้อสินค้าคงคลังแต่ละครั้ง (บาทต่อครั้ง)
- D ปริมาณสินค้าคงคลังทั้งปี (หน่วยต่อปี)
- C_h ต้นทุนในการเก็บรักษาสินค้าคงคลังต่อหน่วย (บาทต่อหน่วยต่อปี)

ในการนำทฤษฎีการบริหารสินค้าคงคลังแบบ EOQ Model มาทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดและมีประสิทธิภาพนั้น ต้องมีการนำมาใช้ควบคู่กับการวางแผนและควบคุมสินค้าคงคลัง ดังนี้

- 1) การวางแผนความต้องการวัสดุ (Material Requirement Planning : MRP) เป็นระบบการบริหารวัสดุคงคลัง ด้วยการให้คอมพิวเตอร์มาจัดการฐานข้อมูลของวัสดุคงคลังซึ่งมีลักษณะของอุปสงค์ที่เกี่ยวข้องกับอุปสงค์ของสินค้าสำเร็จรูป (Dependent Demand) อันแตกต่างจากวัสดุคงคลังแบบอุปสงค์อิสระ (Independent Demand) โดยเมื่ออำนาจประโยชน์แก่อุตสาหกรรมที่เปิดโอกาสให้ลูกค้าเลือกลักษณะของสินค้าให้เป็นไปอย่างที่เขาต้องการได้ โดยต้องมีการประสานงานในด้านของการวางแผนเป็นอย่างดี

$$\frac{d(TC)}{dQ} = \left[\frac{-C_o}{Q^2} \right] + \frac{C_h}{2D} = 0 \quad (2.7)$$

ดังนั้น ณ จุดปริมาณสั่งซื้อ (Q) ที่ต่ำที่สุด จะได้แบบจำลองสำหรับการหาปริมาณการสั่งซื้อที่ประหยัด (Economic Order Quantity : EOQ หรือ Q_E^*) ดังนี้

$$Q_E^* = \sqrt{\frac{2C_o D}{C_h}} \quad (2.8)$$

โดยที่

- Q_E^* ปริมาณการสั่งซื้อที่ประหยัดต่อครั้ง (หน่วยต่อครั้ง)
- C_o ต้นทุนในการสั่งซื้อสินค้าคงคลังแต่ละครั้ง (บาทต่อครั้ง)
- D ปริมาณสินค้าคงคลังทั้งปี (หน่วยต่อปี)
- C_h ต้นทุนในการเก็บรักษาสินค้าคงคลังต่อหน่วย (บาทต่อหน่วยต่อปี)

ในการนำทฤษฎีการบริหารสินค้าคงคลังแบบ EOQ Model มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและมีประสิทธิภาพนั้น ต้องมีการนำมาใช้ควบคู่กับการวางแผนและควบคุมสินค้าคงคลัง ดังนี้

1) การวางแผนความต้องการวัสดุ (Material Requirement Planning : MRP) เป็นระบบการบริหารวัสดุคงคลัง ด้วยการใช้คอมพิวเตอร์มาจัดการฐานข้อมูลของวัสดุคงคลังซึ่งมีลักษณะของอุปสงค์ที่เกี่ยวข้องกับอุปสงค์ของสินค้าสำเร็จรูป (Dependent Demand) อันแตกต่างจากวัสดุคงคลังแบบอุปสงค์อิสระ (Independent Demand) โดยเมื่ออำนาจประโยชน์แก่อุตสาหกรรมที่เปิดโอกาสให้ลูกค้าเลือกลักษณะของสินค้าให้เป็นไปอย่างที่เขาต้องการได้ โดยต้องมีการประสานงานในด้านของการวางแผนเป็นอย่างดี

2) ระบบจุดสั่งซื้อ (Order Point System) เป็นระบบการบริหารวัสดุคงคลังที่จะสั่งวัสดุคงคลังเข้ามาแทนที่เมื่อรายการวัสดุคงคลังลดลงมาถึงจุดที่กำหนด หรือจะทำการสั่งเมื่อถึงรอบระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งจุดดังกล่าวเราเรียกว่า จุดสั่งซื้อหรือสั่งผลิต เมื่อถึงจุดสั่งซื้อหรือสั่งผลิตก็จะกำหนดปริมาณที่จะต้องทำการสั่งว่าควรจะเป็นเท่าไร ดังนั้นในระบบนี้จะมีการตัดสินใจที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญสองประการ คือ การตัดสินใจว่าจะสั่งซื้อเมื่อไร และจะต้องสั่งเป็นปริมาณเท่าไร ซึ่งการตัดสินใจนี้มีเทคนิคที่เป็นเครื่องมือช่วยในการตัดสินใจที่สำคัญ คือ การพิจารณาหาปริมาณการสั่งซื้อที่ประหยัด (Economic Order Quantity :EOQ)

3) การบริหารการผลิตแบบทันเวลาพอดี (Just In Time : JIT) เป็นการผลิตสินค้าและบริการที่ลูกค้าต้องการ ในปริมาณที่ลูกค้าต้องการการพอดี โดยใช้วิธีการลดระดับสินค้าคงคลังให้ลดลงเหลือเพียงปริมาณต่ำสุด ซึ่งพอเพียงแค่ให้ระบบการผลิตดำเนินการได้อย่างราบรื่นไม่ติดขัด และให้เวลารอคอยเป็นศูนย์หรือเหลือน้อยที่สุด ให้ระบบการผลิตมีความยืดหยุ่น และการไหลผ่านของคำสั่งซื้อไปสู่คลังสินค้าไปสู่กระบวนการผลิตเป็นไปอย่างต่อเนื่องและคล่องตัว

2.การวิเคราะห์ส่วนเพิ่มต่อกำไรของหน่วยธุรกิจ

การวิเคราะห์ส่วนเพิ่มต่อกำไรของหน่วยธุรกิจ (Contribution Analysis) เป็นการนำเอาข้อมูลต้นทุนต่อหน่วยธุรกิจที่เกิดจากการเข้าดำเนินกิจกรรมหนึ่งๆ มาใช้ในการตัดสินใจทางธุรกิจ โดยการพิจารณาจากส่วนต่างระหว่างรายรับและต้นทุนที่เกิดขึ้น หากรายรับส่วนเพิ่มมากกว่าต้นทุนส่วนเพิ่ม นั้นแสดงว่า การดำเนินกิจกรรมนั้นเกิดกำไรส่วนเพิ่ม (Incremental Profit) ซึ่งในการศึกษาในครั้งนี้จะนำเอาการวิเคราะห์ส่วนเพิ่มของกำไรมาเป็นตัวชี้วัดประสิทธิภาพในการบริหารสินค้าคงคลังขององค์กรที่เกิดขึ้นจริง โดยนำมาเปรียบเทียบกับเมื่อมีการนำระบบการบริหารสินค้าคงคลังแบบ EOQ Model เข้ามาใช้ในการจัดการสินค้าคงคลังประเภทเชื้อเพลิงแข็งในโรงงานปูนซีเมนต์ ทำให้ทราบถึงประโยชน์ที่ได้รับเมื่อมีการนำระบบ EOQ Model เข้ามาใช้งานว่าควรมีการนำมาใช้งานต่อไปในอนาคตหรือไม่

การวิเคราะห์ต้นทุนส่วนเพิ่มและรายรับส่วนเพิ่ม

ในการดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งนั้น สิ่งที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจจะมีทั้งด้านค่าใช้จ่ายที่เป็นต้นทุนที่เพิ่มสูงขึ้นและรายรับที่เพิ่มสูงขึ้น หน่วยธุรกิจจะต้องสามารถระบุได้ว่าอะไรบ้างที่เป็นรายรับส่วนเพิ่มและต้นทุนส่วนเพิ่มของหน่วยธุรกิจจากการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ เพื่อให้สามารถทำการตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง (นราทิพย์ ชุตินวงศ์, 2544)

ต้นทุนส่วนเพิ่ม (Incremental Costs)

ต้นทุนส่วนเพิ่มในการดำเนินกิจกรรมใด คือ ต้นทุนต่างๆ ที่เกิดจากการเข้าดำเนินกิจกรรมนั้น เป็นต้นทุนทั้งหมดที่เพิ่มขึ้นจากต้นทุนจำนวนเดิม ต้นทุนส่วนเพิ่มอาจมีได้ทั้งส่วนที่เป็น ต้นทุนคงที่และส่วนที่เป็นต้นทุนผันแปร เนื่องจากในกิจกรรมหน่วยที่ธุรกิจกำลังเผชิญกับการตัดสินใจนั้น หน่วยธุรกิจอาจจำเป็นต้องซื้อเครื่องจักรเครื่องมือเพิ่มเติมเนื่องจากการว่าจ้างแรงงานและซื้อวัตถุดิบเพิ่ม ต้นทุนส่วนเพิ่มที่กล่าวถึงในที่นี้จะไม่ใช่สิ่งเดียวกับต้นทุนหน่วยสุดท้าย เนื่องจากต้นทุนหน่วยสุดท้ายเป็นต้นทุนทั้งหมดที่เปลี่ยนแปลงไปเมื่อหน่วยธุรกิจเปลี่ยนปริมาณการผลิตไปหนึ่งหน่วย ในขณะที่ต้นทุนส่วนเพิ่มเป็นต้นทุนทั้งหมดที่เปลี่ยนแปลงจากการดำเนินกิจกรรมหนึ่งๆ

หน่วยธุรกิจจะต้องรวมต้นทุนทุกชนิดที่เปลี่ยนแปลงไปจากการเข้าดำเนินกิจกรรมหนึ่งๆ เข้าไว้ในต้นทุนส่วนเพิ่มให้ครบถ้วน แต่ในขณะเดียวกันปัจจัยการผลิตที่ถูกทิ้งอยู่เฉยๆ ในการผลิตแต่เดิม แม้จะได้นำมาใช้ร่วมด้วยในกิจกรรมที่กำลังพิจารณาอยู่ก็ถือได้ว่าไม่ก่อให้เกิดต้นทุนส่วนเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด ต้นทุนของปัจจัยเหล่านี้เป็นต้นทุนจม (Sunk Costs) กล่าวอีกนัยหนึ่งเฉพาะปัจจัยที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมที่มีต้นทุนค่าเสียโอกาสเท่านั้นจึงก่อให้เกิดมีต้นทุนส่วนเพิ่มขึ้น ต้นทุนที่เกี่ยวข้อง (Relevant Costs) ในขณะที่ต้นทุนที่เกิดขึ้นก่อนหน้าการดำเนินกิจกรรมหรือจะเกิดขึ้นในอนาคตแต่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว อาจเรียกได้ว่า ต้นทุนไม่เกี่ยวข้อง (Irrelevant Costs)

ประเภทของต้นทุนส่วนเพิ่ม

สามารถแบ่งแยกต้นทุนส่วนเพิ่มออกได้เป็นสามกลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่

- ก. ต้นทุนชัดเจนในปัจจุบัน (Present – Period Explicit Costs) ได้แก่ ต้นทุนทุกชนิดที่ได้จ่ายออกไปจริงในช่วงเวลาที่ทำการตัดสินใจและเป็นค่าใช้จ่ายที่เป็นผลจากการตัดสินใจนั้นๆ เท่านั้น อาทิ ค่าจ้างแรงงานและค่าวัตถุดิบที่เพิ่มขึ้น ตลอดจนค่าใช้จ่ายทางอ้อม เช่น ค่าน้ำค่าไฟที่เพิ่มสูงขึ้นจากการตัดสินใจดังกล่าว และแม้กระทั่งค่าใช้จ่ายใน

การซื้อเครื่องจักรเครื่องมือเพิ่มเติม ถ้าเป็นเครื่องจักรเครื่องมือที่จำเป็นต่อกิจกรรมที่เกิดจากการตัดสินใจนั้นๆ ก็จะต้องรวมไว้ในต้นทุนประเภทนี้ด้วยทั้งจำนวน แม้ว่าเครื่องจักรเครื่องมือดังกล่าวจะมีอายุใช้งานที่ยาวนานก็ตาม

- ข. ต้นทุนค่าเสียโอกาส (Opportunity Costs) เป็นต้นทุนที่จะเกิดขึ้นในกรณีที่กิจกรรมที่เกิดจากการตัดสินใจนั้นๆ จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรที่สามารถใช้ประโยชน์ได้หลายทาง อาทิ การนำวัตถุดิบในสต็อกมาใช้ผลิตสินค้าของหน่วยธุรกิจย่อมไม่ก่อให้เกิดต้นทุนแท้จริงในช่วงปัจจุบัน เพราะไม่ได้มีการจ่ายค่าซื้อวัตถุดิบนั้น แต่ปรากฏมีต้นทุนค่าเสียโอกาสจากการที่หน่วยธุรกิจไม่สามารถนำวัตถุดิบดังกล่าวไปผลิตสินค้าอื่นได้
- ค. ต้นทุนในอนาคต (Future Costs) ต้นทุนในอนาคตที่จะนำมารวมไว้ในต้นทุนส่วนเพิ่มที่จะใช้ในการตัดสินใจดำเนินกิจกรรมหนึ่งๆ ของหน่วยธุรกิจจะรวมต้นทุนในอนาคตทั้งหมดไม่ว่าจะอยู่ในรูปต้นทุนที่แท้จริงหรือต้นทุนค่าเสียโอกาสที่หน่วยธุรกิจคาดว่าจะเกิดขึ้นหรือมีโอกาสจะเกิดขึ้นจากการตัดสินใจนั้นๆ โดยหน่วยธุรกิจจะต้องคำนวณมูลค่าปัจจุบันของ ต้นทุน จำนวนที่คาดว่าจะเกิดขึ้นและนำมารวมไว้ในต้นทุนที่จะใช้ในการตัดสินใจในปัจจุบันด้วย และถ้ามีเรื่องของการกระจายความน่าจะเป็นที่ต้นทุนดังกล่าวจะเกิดขึ้นเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ก็จะต้องคำนวณหามูลค่าต้นทุนดังกล่าวออกมาในรูปของมูลค่าปัจจุบันของต้นทุนที่คาดคะเนได้

รายรับส่วนเพิ่ม (Incremental Revenue)

รายรับส่วนเพิ่มในกิจกรรมใด ก็คือรายรับต่างๆ ที่เป็นผลจากการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งรายรับส่วนเพิ่มอาจแบ่งเป็นประเภทต่างๆ ได้ ทำนองเดียวกับต้นทุนส่วนเพิ่ม คือ รายรับแท้จริงในปัจจุบัน (Present Period Explicit Revenues) อันหมายถึง รายรับทุกชนิดที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาของการตัดสินใจและเป็นรายรับที่เกิดจากการตัดสินใจนั้นๆ รายรับค่าได้โอกาส (Opportunity Revenue) อันหมายถึงต้นทุนที่หน่วยธุรกิจสามารถหลีกเลี่ยงได้เมื่อได้มีการตัดสินใจดำเนินกิจกรรมหนึ่งๆ และรายรับในอนาคต (Future Revenue) อันหมายถึงรายรับที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้ในอนาคตจากการตัดสินใจในปัจจุบัน จากการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว

กำไรส่วนเพิ่ม (Incremental Profit)

กำไรส่วนเพิ่มเกิดจากรายรับส่วนเพิ่มลบด้วยต้นทุนส่วนเพิ่ม ซึ่งจะนำมาคิดเฉพาะในกรณีที่เกิดกิจกรรมใหม่ในส่วนของรายรับหรือรายจ่ายเฉพาะที่เพิ่มขึ้น ดังสมการ

$$\begin{array}{rcccl} \text{กำไรส่วนเพิ่ม} & = & \text{รายรับส่วนเพิ่ม} & - & \text{ต้นทุนส่วนเพิ่ม} \\ \text{(Incremental Profit)} & & \text{(Incremental Revenue)} & & \text{(Incremental Cost)} \end{array}$$

หากรายรับส่วนเพิ่มมากกว่าต้นทุนส่วนเพิ่ม หมายถึง มีกำไรส่วนเพิ่ม ก็ควรตัดสินใจเลือกดำเนินกิจกรรมนั้น เนื่องจากทำให้องค์กรได้รับผลประโยชน์ มีกำไรเพิ่มมากขึ้น แต่หากรายรับส่วนเพิ่มน้อยกว่าต้นทุนส่วนเพิ่ม ก็ควรยกเลิกการดำเนินกิจกรรมนั้น เนื่องจากหากดำเนินการไปแล้ว จะทำให้องค์กรขาดทุนเพิ่มมากขึ้น

2.2 สรุปสาระสำคัญจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จรัสศรี แซ่จือ (2530) ได้ทำการศึกษาตัวแบบสินค้าคงคลัง โดยมีหลักการในการหาค่า ฟังก์ชันต้นทุนที่ดีที่สุด ประกอบด้วย ต้นทุนการสั่งซื้อ ต้นทุนราคาสินค้า (Purchasing cost) ต้นทุนในการถือครองสินค้าคงคลัง (Holding cost) และต้นทุนของขาดมือ (Shortage cost) พบว่าไม่มีแบบจำลองใด โดยเฉพาะที่จะสามารถแก้ปัญหาเกี่ยวกับสินค้าคงคลังได้ครอบคลุมทั้งหมด จึงต้องมีแบบจำลองที่คิดขึ้นสำหรับเฉพาะกรณีของแต่ละคลังสินค้า โดยการศึกษาพฤติกรรมความต้องการสินค้าแล้ว จึงหาแบบจำลองที่เหมาะสม ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมทำให้ทราบว่า การนำระบบบริหารวัสดุคงคลังเข้ามาใช้ในองค์กรต้องคำนึงถึงลักษณะการใช้งานของสินค้าคงคลังประเภทนั้นด้วย

พงษ์ดนัย คำแสน (2542) ได้ทำการศึกษาการประยุกต์ใช้ระบบ ABC ในการควบคุมเวชภัณฑ์คงคลังของสถานบริการสุขภาพพิเศษ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อทำการแบ่งเวชภัณฑ์ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่ม A กลุ่ม B และกลุ่ม C ได้ทำการหาจุดสั่งซื้อที่ประหยัดที่สุด (Economic Order Point) พบว่าจากรายการเวชภัณฑ์ที่นำมาศึกษา 1,695 รายการ มีเพียง 166 รายการ คิดเป็นร้อยละ 9.79 ที่มีความต้องการคงที่ และสามารถนำเอาปริมาณการสั่งซื้อที่

ประหยัดไปใช้ได้ แต่รายการที่เหลือมีอัตราความต้องการไม่คงที่ ซึ่งไม่ตรงกับสมมติฐานที่สำคัญในการนำเอาวิธีการหาปริมาณการสั่งซื้อที่ประหยัด (Economic Order Quantity model) ของ Ford W. Haris มาใช้ ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมทำให้ทราบว่า การแบ่งกลุ่มสินค้าคงคลังแบบ ABC นั้น จะมีการนำเอา มูลค่าสินค้า และลักษณะการใช้งานของสินค้า เป็นเงื่อนไขในการแบ่งกลุ่มสินค้า

วีรพงศ์ อัครพสุชาติ (2545) ได้ทำการศึกษาการควบคุมต้นทุนสินค้าคงคลัง กรณีศึกษา โรงงานอุตสาหกรรมแห่งหนึ่งในจังหวัดลำพูน โดยทำการเปรียบเทียบต้นทุนสินค้าคงคลังระหว่างรูปแบบการจัดการด้วย EOQ Model กับ Newsboy model พบว่า การจัดการสินค้าคงคลังด้วย EOQ model เป็นรูปแบบที่ทำให้ต้นทุนของสินค้าคงคลังต่ำกว่า แต่มีต้นทุนค่าเสียโอกาสที่สูงกว่ารูปแบบการจัดการสินค้าคงคลังแบบ Newsboy model โดยการควบคุมต้นทุนสินค้าคงคลังด้วย EOQ model เหมาะสมในการใช้กับสินค้าที่มีการใช้สม่ำเสมอ แม้มีความต้องการใช้ในอัตราที่ไม่เท่ากันก็ตาม และการจัดการด้วย Newsboy model เหมาะสมสำหรับสินค้าคงคลังที่มีความต้องการใช้ไม่สม่ำเสมอ แต่มีการวางแผนการใช้ ทั้งปริมาณและเวลาที่ต้องการใช้ ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมทำให้ทราบถึง การนำระบบ EOQ Model เข้ามาบริหารจัดการวัสดุคงคลังนั้น เหมาะกับวัสดุประเภทที่มีการใช้งานเป็นประจำและอัตราการใช้สม่ำเสมอ ส่วน Newsboy Model นั้น เหมาะกับวัสดุคงคลังที่มีความต้องการใช้ไม่สม่ำเสมอ